

O razdalji do stvarnosti

Dr. Katja Vodopivec, profesor pravne fakultete, Ljubljana

Materialistična teorija mora začeti analizo z vprašanjem: **zakaj** so ljudje nekoč mislili prav v teh kategorijah in **kakšen čas** se kaže ljudem v njih.

Karel Kosik, 1965¹

Uvod

Čim starejši postaja znanstveni delavec, tem pogosteje se sprašuje, koliko je bil zmožen s svojim delom odsevati stvarnost oziroma bolje: ali mu je na njegovi življenjski poti uspelo s časom približati se stvarnosti bolj kot na začetku. Če pa hočemo odgovoriti na tako vprašanje, potem se moramo zavedati, da sta se v vsakem času spreminjala oba: stvarni svet in znanstvena misel, ki naj bi ga odsevala.

Znanost naj bi bila urejena in utemeljena vsota znanja o objektivni stvarnosti v določenem zgodovinskem obdobju, vsota, ki so jo ljudje dosegli z zavestno uporabo objektivnih raziskovalnih metod.² »Vendar pa je svet vedno skrivnosten, kadar koli domnevamo, da je nekaj več kot seštevek posameznih lastnosti, ki jih odkriva naše znanje.«³

Ker se ukvarjam s kriminologijo, bi morala najprej povedati, kaj mi ta veda pomeni. Definicij o kriminologiji je veliko, skoraj toliko kot piscev, ki se ukvarjajo z njo, namen tega prispevka pa ni vsem tem definicijam dodati še eno, novo. Naj zadostuje, če povem, da ima kriminologija zlasti dva pomena: ožjega in širšega. Po ožjem pojmovanju je veda, ki se ukvarja z vedenjskimi odkloni od norm, ki so sprejete v kazensko pravo; po širšem pojmovanju pa je veda, ki se ukvarja z odkloni od splošno pričakovanega vedenja, ki lahko postanejo predmet kazenskega prava ali pa so to nekoč bili, toda niso več. Ves čas svojega dela sprejemam širšo pojmovno opredelitev kriminologije.

Odkar so se ljudje zanimali, zakaj prihaja do odklonov od t. i. splošno pričakovanega vedenja, tj. zlasti od prve polovice 19. stoletja dalje, obstajata dva pogleda s pomočjo katerih so želeli razumeti pojave odklonskosti, tj. družbeni (zgodovinsko prvi, iz prve polovice 19. stoletja) in individualni pogled, tj. proučevanje osebnosti, ki se odklonsko vede (zgodovinsko kasnejši, iz 2. polovice 19. stoletja).⁴ Od tega časa sta menjajeta

se v ospredju zdaj prvi, zdaj drugi pogled in tako sta bila oba menjajeta se navzoča po drugi svetovni vojni, od katere bo prihodnje leto preteklo 30 let. Vprašanje je, zakaj je v prvih petnajstih letih po vojni (tj. do leta 1960) prevladoval individualni, v naslednjih petnajstih letih pa družbeni pogled na odklonsko vedenje in kakšen je bil čas, ki je narekoval tako naravnost oziroma preusmeritev.

Hkrati s tako postavljenim vprašanjem pa je treba povedati dvoje. Najprej, da nobeden izmed teh dveh pogledov ni v znanstveni misli živel skoraj nikoli kot edini, popolnoma izključujoč, kakor koli že so bila nasprotja med zagovorniki ene ali druge smeri velika. Šlo je predvsem za to, kaj je bilo v kakem zgodovinskem obdobju v ospredju. In drugič: ne gre za statična pogleda, ki se v 150 letih ne bi spreminjala, temveč predvsem za okvirni poimenovanji.

1. Individualni pogled na odklonsko vedenje

Prva povojna leta pomenijo velik zanos v pričakovanju boljšega in pravičnejšega sveta. Konec druge svetovne vojne pomeni konec fašizma in vseh strahot fašističnega nasilja, naslednja leta pa naj bi bila namenjena najprej obračunu s temi strahotami, nato pa procesu ustvarjanja demokratičnih družbenih sistemov v zahodnem svetu, ustvarjanja socialističnih družbenih sistemov v vzhodnem svetu, osamosvajanja in poskusov osamosvajanja teh sistemov od pritiskov stalinizma (Jugoslavija, Češkoslovaška, Madžarska, Poljska idr.), in ne nazadnje koncu stalinizma v sami Sovjetski zvezi. Gre za obdobje, v katerem so bili ljudje do kraja kritični do samovolje, nasilja in maltretiranja ljudi v preteklosti, niso pa še mogli postati kritični do tega, kar so ustvarjali na novo.

Gibanje družbene obrambe (Defence sociale) pomeni v kriminologiji v bistvu obrambo družbe, ki se je rojevala. Čeprav to gibanje izhaja iz izročila pozitivistične šole druge polovice 19. stoletja (ki je bila tedaj naravnana predvsem na preučevanje vzrokov zločinstvenosti); iz razvijanja in nadaljevanja izročil znanstvenih prizadevanj v kriminologiji in kazenskem pravu med svetovnjima vojnama (naravnost na »kaznivo dejanje in storilca« v kazenski zakonodaji in pravosodni praksi) je pomenilo po drugi svetovni vojni predvsem odpor zoper brezglavo, zlasti telesno nasilje nad ljudmi iz preteklih časov.

¹ Kosik, s. 43.

² Enciklopedija, s. 359.

³ Kolakovski, s. 157.

⁴ Bavcon: Pregled razvitka kriminološke nauke, s. 3–35.

»Gibanje družbene obrambe je predvsem reakcija zoper čisto retributivni sistem... To je smotrna kriminalna politika, ki se opira na ugotovitve družbenih znanosti in kriminologije... in skuša preoblikovati administracijo kazenskega pravosodja, ne da bi zavrgla sistem kazenskega prava. Tako je treba razumeti gibanje za družbeno obrambo manj kot objektivno doktrino, temveč predvsem kot angažiranje...«⁵ Protagonisti tega gibanja so predvsem praktiki, ki nedomajno verjamejo da bo mogoče s pomočjo strokovnjakov raznih ved omejiti iracionalno in brezglavo nasilje oblasti v prihodnje.

Tako idejo družbene obrambe smo sprejeli tudi znanstveni delavci pravne fakultete in inštituta za kriminologijo na univerzi v Ljubljani, saj smo tedaj (leta 1957) menili, da »idejo o preventivni družbeni dejavnosti zoper kriminaliteto lahko uspešno realizira postopoma in v skladu z materialnimi in subjektivnimi pogoji samo socialistična družba, ki je že storila odločilni korak s prevzemom politične oblasti po novem razredu. Še tem bolj ima taka družba dolžnost polagoma odpravljati samo zastraševalno represijo, kolikor je storila že tudi prvi korak v procesu odmiranja države in družbenega osvobajanja človeka.«⁶

2. Družbeni razvoj po vojni in zlasti v zadnjih dvajsetih letih

Toda razvoj družbene prakse je bil po prvih letih optimizma in tehnične obnove, zlasti pa v zadnjih dvajsetih letih izredno nagel in drugačen od pričakovanj. Nezaupanje med različnimi družbenimi sistemi je ostalo in se je zaradi interesnih območij zunaj državnih mej povečevalo; tehnološki napredek je omogočal povečevanje vojaških potencialov, strateško pomembno osvajanje vesolja, terjal je smirno vodeno gospodarstvo za te in druge namene in s tem povzročal ter omogočal osredotočenje oblasti in družbene moči v rokah posameznikov oziroma ožjih skupin ljudi. Človek je postajal čedalje bolj nemočen, odtujen svojim lastnim stvaritvam, manipuliran v imenu ciljev, ki jih ali ni razumel ali se z njimi ni strinjal. Razglašeni cilji niso bili tudi cilji družbene prakse. Socialna in ponekod razredna diskriminacija je ostala.

⁵ Ancel, s. 28, 29, 35.

⁶ Bavcon: Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi s. 59.

Empirična sociološka raziskovanja so si utirala pot v Evropo šele po drugi svetovni vojni in jim še danes ne moremo priznati visoke znanstvene ravni. Kljub temu pa so — taka, kakršna so bila, in s pomočjo teoretikov — pomagala razkrivati prepad med iluzijami in stvarnostjo. Del teh raziskovanj so tudi raziskovanja javnega mnenja; vsaj deloma se jim je posrečilo registrirati nezadovoljstvo in razočaranje ljudi.

Zloraba tehnoloških novosti za destruktivne namene, razvoj kibernetike, ki omogoča celotnejši pogled na svet, pa tudi celotno nadzorstvo nad ljudmi; razvoj futurologije, ki terja dialektično razmerje med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo; razvoj novih interdisciplinarnih ved i. pod., vse to je peljalo k spoznanju, da je svet ekološka, gospodarska in etična celota,⁷ ki je pa ljudje — žal — še ne dojemajo tako.

V kriminaliteti smo imeli v istem času opraviti najprej z dvema dovolj banalnima zadevama. Zaradi večje gostote prebivalstva na strnjenih območjih, zaradi poživitve gospodarstva, trgovine in komunikacij je bilo potrebno večje število prepovedi, tem pa je sledilo večje število kršitev. Kljub pozivom privrženecv gibanja za družbeno obrambo, da je treba storilce kršitev prepovedi obravnavati s strokovnim razumevanjem, ljudje množično uživajo literaturo, ki v bistvu pomeni lov na človeka in ki se z uspešnim lovom tudi končuje (kriminalke).

So pa še druge vrste kaznivih dejanj, ki spreminjajo videz kriminalitete, kakor ga je imelo v mislih gibanje za družbeno obrambo. Tu so npr. gospodarska kazniva dejanja in kazniva dejanja v prometu. Storilci teh kaznivih dejanj, kolikor so odkriti in postanejo predmet kazenskega postopka, odklanjajo eksploracije in obravnavanje s pomočjo strokovnjakov, ker to vedno pomeni poseg v intimno območje človeka in njegovega okolja. Tako tudi storilci političnih kaznivih dejanj (saj v temelju zavračajo veljavno družbeno ureditev in se ji ne želijo prilagoditi). Za prekupčevalce drog je tak postopek skoraj obsoleten, za uživalce pa neučinkovit, dokler ga sami ne želijo.

In ne nazadnje je morda šele v tem obdobju postalo dovolj očitno, kar je ponekod obstajalo že med svetovnimi vojnami, t. j., da državna oblast premore več kontrolnih mehanizmov in da je kazenskopравни samo eden med njimi, ne vedno najbolj boleč. Že totalitaristični sistemi so

⁷ Seaborg s. 62.

uporabljali posebno občasno zakonodajo z najhujšimi kaznimi, ta zakonodaja ni štela v sistem kazenske zakonodaje; koncentracijska taborišča pa niso bila zaporne ustanove v pravnem pomenu besede. Po drugi svetovni vojni (in deloma tudi že prej) pa imamo opraviti z oddajo političnih nasprotnikov v bolnišnice za duševne bolezni in z ukrepi družbenega prezira ter odpusta z dela, ki prizadenejo ne samo t. i. storilca, temveč vso njegovo družino.

Če naj bi bilo varstvo družbe glavni namen kaznovanja, potem se kršilec zakona upravičeno vpraša: zakaj prav te družbe.⁸ In temeljna vprašanja sodobne kriminologije postajajo: »Kaj je človek? Kaj je družba? Je človek svoboden? Kaj je svoboda? Do kakšne meje je človek svoboden? Vsak človek je enkrat, niti dva človeka nista popolnoma enaka, toda koliko dopušča družba posamezniku individualnosti in koliko »deviantnega« vedenja? Kdaj imamo pravico glede tega postaviti meje in prilagajati ljudi? Kdo nam daje pravico, zlasti pravico do kaznovanja? Kaj je moč, kaj oblast? Ali lahko vplivamo na človeka? Nas bo ubogal? Je odgovoren? Je spremenljiv?«⁹

Seveda je bil razvoj družbene prakse v različnih družbenih sistemih in na različnih območjih v istem času različen in za posamezne dežele specifičen. Toda, če kdaj, je po drugi svetovni vojni svet postal majhen in vezi med deželami tako močne kot nikoli prej. To pa je pripeljalo tudi do vrste podobnosti v različnih družbenih razmerah. Večkrat npr. menim, da se je težko iskreno bojevati za nekorumpirano trgovsko poslovanje in se hkrati truditi za čim večjo trgovinsko menjavo s korumpiranimi partnerji.

Tudi naša dežela ni bila izvzeta iz procesov, ki so v tem času določali družbeno življenje in človeško mišljenje. Ne gre za to, da bi natančno razčlenjevali tiste slabosti in težave, s katerimi smo se tudi sami bolj ali manj srečno ubadali. Morda pa sta omembe vredni dve posebnosti, ki veljata predvsem za nas, in sta pomembni za temo, ki jo obravnavamo. Prva je, da že nekaj časa ustvarjamo in utrjujemo samoupravno ureditev, ki naj bi med drugim imela namen omejiti oblast centrov družbene moči. Toda naša pot v to smer ni zmeraj ravna, temveč je pot iskanja, približevanja in odmikanja, je proces v nastajanju, še zdaleč ne končan. Druga posebnost naše poti v socializem je bila — če se ozremo devetindvajset let nazaj — da smo šli skozi več

bistvenih idejnih prelomnic, ki so pomenile in od ljudi terjale dosti več prilagajanja in preprilagajanja, kot bi terjalo npr. samo doseganje etapnih ciljev. Smo dežela, ki si v svojem času in v svetovno odmerjenem prostoru utira pot v prihodnost s svojimi močmi, znanjem in tudi neznanjem. Družbena nasprotja morda sama po sebi terjajo občasne protislovne rešitve, toda hkrati s tem ni mogoče prezreti dejstva, da nekatere preusmeritve prizadevajo posameznike zelo boleče in intimno, včasih tudi nepopravljivo. Saj če jih ne bi, bi imeli opraviti z amorfnó množico, ki jo je mogoče naravnjavati zdaj sem, zdaj tja — to pa Jugoslovani nikakor nismo.

In v takšnih okoliščinah odpira koncept družbene obrambe vrsto vprašanj, ki terjajo natančnejše razčlenbe. Koncept namreč izhaja iz podmene o vsesplošno dobri družbi v vsakem času; pravica do intenzivnih posegov s pomočjo eksploatacije in obravnavanja naj bi izhajala iz vsesplošnih koristi, saj po tej tezi pomeni vsako kršenje zakona ogrožanje družbene solidarnosti. Teoretiki in praktiki pa, ki v takih razmerah zagovarjajo metode individualnega preprečevanja in tretmana se ne zavedajo, da njihovo razmerje do storilcev kaznivih dejanj ni nič manj represivno in da odpira možnosti vsesplošnega paternalizma in krutega kondicioniranja. To je v bistvu prakticističen in funkcionističen pristop.¹⁰

Nekateri menijo, da je bilo gibanje za družbeno obrambo past, v katero smo se ujeli praktiki in teoretiki. Še vedno in kljub vsemu mislim, da ne gre za to. Gibanje je nastalo v določenem zgodovinskem obdobju družbenega razvoja in je plod svojega časa. Prvotni namen tega gibanja je bil pomagati storilcu kaznivih dejanj, da se z družbeno resničnostjo sprijazni na bolj human način kot pred tem časom, in je bil v tem smislu v interesu obdolženca, ki stoji sam in nemočen pred vsemogočnim pravosodnim strojem.¹¹ Tudi »tretmana ne moremo zavreči kot neustrezno ideologijo in se vrniti h klasičnemu načinu obravnavanja s prestopniki.«¹² To je zgodovinski prispevek tega gibanja, ki ga verjetno ne bo več mogoče odmisлити. Toda s časom se vsaka ideja, ki postane del družbene prakse, odtuji prvotnemu namenu in se napoti tudi v smeri, ki jih njeni ustvarjalci niso predvideli.

¹⁰ Povzeto po: Jones, s. 7, 9, 15, 18, 19; Hoefnagels, s. 19, 20, 34.

¹¹ Hoefnagels, s. 54.

¹² Skalar, s. 334.

⁸ Po Mannheimu Jones, s. 10.

⁹ Hoefnagels, s. 47.

3. Družbeni pogled na odklonsko vedenje

Tako je v šestdesetih letih postal pomemben zlasti družbeni pogled na odklonsko vedenje. V ospredje naj bi prišla t. i. interakcionistična teorija, ki je dobila tudi ime antikriminologija (analogno antipsihiatriji) oziroma radikalna ali kritična kriminologija; to naj bi pomenilo, da zavrača tiste kriminološke smeri, ki so se in se ukvarjajo s preučevanjem storilca kaznivega dejanja, ki iščejo vzroke za odklonsko vedenje v storilčevi osebnosti in ga skušajo v času obravnavanja prilagajati družbeni stvarnosti, kakršna je.

Interakcionistična teorija, aplicirana na kriminologijo, ni več povsem identična z interakcionistično teorijo, kakor je nastala (pod Parsonovim vplivom) v sociologiji, ker vsebuje močno dinamično komponento in prvine dialektike. To je teorija, ki povezuje marksistično filozofijo z eksistencializmom in nekaterimi odtujitvenimi teorijami (npr. Sartrovo, Marcusejevo in Frommovo). Prvine, iz katerih je sestavljena, niso prav nič nove, temveč so znane že dolgo.

Glavne trditve interakcionistične teorije so:¹³

— Vrednostne norme se s časom spreminjajo. To trditev so med drugimi razvijali Marx in Engels,¹⁴ Durkheim,¹⁵ Sellin (pred drugo svetovno vojno);¹⁶ pomeni, da je od vsakokratnega vrednostnega sistema, ki ga sprejemajo ljudje na določenem geografskem območju, odvisno, kaj imajo za odklonsko in kaj ne.

— Kriminaliteta je posledica legislativnega procesa. To tezo je razvil Howard Becker v svojem delu *Outsiders* (Izvrženci, 1. 1963); v njem je zapisal, da »...družbene skupine ustvarjajo odklone, ko določajo norme, katerih kršenje pomeni odklonskost.«¹⁷ Tedaj je bila sprejeta kot odkritje. Karl Marx pa je leta 1859 med drugim zapisal »Zakon lahko kaznivo dejanje ne samo kaznuje, temveč ga tudi izzove in zakon poklicnega pravnika je zelo močno naravnani v to smer. Tako je eden izmed odličnih zgodovinarjev upravičeno pripomnil, da je srednjeveška katoliška

duhovščina s svojimi mračnimi pojmovanji o človeški naravi — zaradi vpliva duhovščine so bila prenesena tudi v kazensko zakonodajo — povzročila več kaznivih dejanj kot odpustila grehov«;¹⁸ tako trditev je med drugimi sprejel Sutherland v tridesetih letih našega stoletja v svojo definicijo kriminologije¹⁹ in so jo kasneje v več različicah uporabljali skoraj vsi sociološko naravnani kriminologi.

— Odklonskost je med drugim tudi posledica negativnega pečata (stigmatizacije), ki ga da družba človeku ali zaradi njegovega vedenja ali iz drugih razlogov (npr. zaradi nezakonskega rojstva), ga s tem izloči iz sebe, izobčenec pa si skuša najti lik svoje identifikacije in aktualizacije v krogu sebi podobnih izobčencev. Ta prvina interakcionistične teorije naj bi v bistvu pomenila utelešenje Sartrove filozofije in njegovega razmerja do Jeana Geneta (leta 1949)²⁰ v teorijo interakcionizma, v resnici pa je pomen družbene zaznamovanosti za človekov življenjski kurikulum v literaturi znan najmanj iz 15. stoletja, iz življenja in del pesnika Francoisa Villona.

S tem hočem reči, da očitno ni toliko pomembno, kdaj so bili posamezniki zmožni dojemati resničnost in jo reflektirati, temveč je pomembnejši čas, ki dozori in terja, da takšno refleksijo sprejme več ljudi. Novost te teorije je celovitost pogleda na sodobno stvarnost.

Tej teoriji se upravičeno očita, da v bistvu ni interakcionistična, temveč — v takšni razlagi — enostransko določujoča, t. j. deterministična, ter dialektično ni do konca izpeljana, saj »ne sega dalj od družbenih struktur in se po morebitni določenosti družbenih struktur, kakršne so, ne sprašuje (Milutinović)«.²¹

Širšo in bolj celostno dialektično razlago sodobnih socioloških pogledov na odklonskost daje po mojem mnenju Bailey v svojem uvodu v zbirko prispevkov, ki sta jih z Youngom zbrala pod naslovom *Contemporary Social Problems in Britain*.²² V tem uvodu pravi, da sta z Youngom zbrala prispevke, ki odsevajo novo teorijo o odklonskosti. Tak pogled na odklonskost naj bi izviral iz *American Society for the Study of Social problems* v zgodnjih šestdesetih letih in

¹³ Glej Gradivo iz 7. mednarodnega kongresa za kriminologijo v Beogradu, 17.—22. september 1973

¹⁴ Engels »Zato odklanjamo vsak poskus, da bi nam kdo s pretvezo, da ima tudi moralni svet svoja trajna načela, ki stoje nad zgodovino in razlikami med ljudstvi, vsilil kako dogmatiko kot večer, nespremenljivi naravni zakon.« (s. 107)

¹⁵ Durkheim, s. 5—7.

¹⁶ Glej Créssey, s. 45.

¹⁷ Povzeto po Christie-u, s. 3.

¹⁸ Marx, s. 493.

¹⁹ Glej Wolfgang, *Criminology and the Criminologist*, s. 155.

²⁰ Uvod v delo Jean Geneta: *Journal du voleur* Gallimard.

²¹ Vodopivec: *Stereotipi delinkventov in njihova stigmatizacija*, s. 331.

²² Bailey, s. XIII.

je bil v naslednjem desetletju razvijan v britanski skupini, ki se je zbirala v National Deviancy Conference.

Pisci socialnih problemov ne razumejo kot patološke odklone, značilne za motene osebnosti, temveč kot smiselni poskus reševati probleme, s katerimi se srečujejo ljudje na različnih ravneh družbenih struktur. Menijo, da je treba socialne probleme razlagati v njihovem zgodovinskem kontekstu, kot produkt ljudi, ki se zavedajo svojih socialnih težav in iz tega izvirajočih vedenjskih vzorcev, čeprav tega večkrat ne znajo izraziti. Sedanje vedenjske vzorce pa je treba razumeti tudi kot odsev pretekle kulture in zgodovine. T. i. odklonski osebnosti je treba pripisati zavest o preteklosti, dojemanje problemov v sodobnosti in prihodnjo prakso. Čeprav je človek svoboden v tem, da si aktivno prizadeva iskati rešitve za svoje težave, hkrati živi tudi v razmerah, ki jih ni ustvari sam. Njegova svoboda je omejena z razmerami in možnostmi, ki si jih ni sam izbral.

Zato je treba spremljati reakcije ljudi na njihove situacije in njihove ustvarjalne poskuse, da bi premostili družbene ovire, ki jim stojijo na poti. Treba je razčleniti naravo totalne družbe, ki je pogojila te težave in postavila ovire za njihovo reševanje. Oboje, subjektivni mehanizmi in objektivne družbene razmere, morajo biti predmet analize o deviantnosti, treba je preučevati oboje, njihovo medsebojno odvisnost in prepletenost. Poleg tega pa je treba preučevati tudi interakcijo med poskusi »devianta«, da bi dosegel svoj cilj, in načrtno usmerjene reakcije ustanov družbenega nadzorstva, ki ga obdajajo. Moralno kariero posameznika je treba preučevati kot del splošne interakcije v njegovem okolju. Glavno vodilo take analize so zgodovina, stopnja zavesti in osebna kariera v vseobsežnem razumevanju celotne družbe.

Baileyovo razlago interakcijske teorije smo povzeli obsežneje zato, ker se nam zdi zanimiva, zlasti če jo primerjamo s prej omenjeno (t. j. ameriško). Čeprav je zorni kot v tem primeru prenesen na posameznika, je interakcionizem v angleški verziji bolj navzoč. V njem je manj determinističnega fatalizma, vanj pa je vnešena tudi zgodovinska komponenta (v ameriških socioloških razlagah je navadno ni). Zdi se, da gre v tem primeru za zanimiv evropski pogled na isto vprašanje.

Dodatno razčlenbo interakcijske teorije ponuja Brake po Youngu. Za njeno boljše razu-

mevanje pa moramo poseči nekoliko nazaj. Medtem ko so privrženci gibanja Defense Sociale odklonskost v bistvu enačili s t. i. klasično kriminaliteto (t. j. predvsem s storilci kaznivih dejanj zoper življenje in telo in zoper premoženje), dobi človek vtis, da privrženci sodobne interakcijske teorije vnašajo elemente političnega uporništvja zoper veljavno družbeno ureditev v pojmovanje vse odklonskosti. Eno izmed delitev odklonskosti na t. i. klasični kriminal na eni strani in politično odporništvjo v imenu anticipacije prihodnosti najdemo že pri Durkheimu.²³ Grafično je ti dve vrsti odklonskosti ponazoril z Gaussovo krivuljo Wilkins leta 1964: levi odklon od povprečja je namenil tisti deviantnosti, ki s svojo stopnjo zavesti še ni dosegla splošno sprejetega kulturnega vzorca, desni odklon pa porajajočim se vzorcem vedenja, ki pomenijo anticipacijo prihodnosti.²⁴ Brake je šel še dalje: po Youngu deli t. i. odklonsko mladino v tri skupine, in sicer: delinkventno mladino, kulturne upornike (mladi bohemi, beatniki, freaks, hipiji, uživalci drog i. pd.) in politično militantno mladino. Pravi: »Večina mladih se pusti prilagoditi veljavnim vrednotam. Drugi pa niso ena sama vrsta subkulture (bolje kontrakulture — op. Vo.), temveč odsevajo več vrst subkultur . . .«²⁵ To se nam zdi vredno posebej omeniti — ne glede na to, ali se s predlagano delitvijo strinjamo ali ne — ker smo prepričani, da t. i. odklonskost ni samo enopomenski pojem in da večkrat prihaja do nesporazumov med teoretiki tudi zato, ker posamezne vrste odklonskosti (o katerih se vnaprej ne sporazumevajo) kratko in malo posplošujejo na vse druge.

Medtem ko so dali idejno podlago za gibanje družbene obrambe (ki je v bistvu kriminalna politika) predvsem ljudje iz prakse, t. j. zlasti v francosko-belgijski različici delavci iz državnega in pravosodnega aparata, pa sodobno družbeno pojmovanje kriminalitete izhaja iz vrst družboslovnih teoretikov in raziskovalcev, zlasti sociologov. Tej smeri sodobne kriminologije očitajo, da je teoretično naravnana in za prakso neuporabna.

Ta očitek spričo najnovejših prizadevanj družbeno angažiranih teoretikov ni več upravičen. To je skušal na 7. mednarodnem kongresu za kriminologijo v Beogradu dokazati Anglež

²³ Durkheim, s. 7.

²⁴ Glej Vodopivec: Ključni problemi kriminoloških raziskav, s. 5.

²⁵ Brake, s. 36.

Freeman s svojim prispevkom o možnostih za reformiranje pravosodnega sistema in obveščanja javnosti. Njegovi predlogi gredo v naslednje smeri: preureditev sistema kavcije, ki naj jo predloži obdolženi za zavarovanje svoje navzočnosti v času kazenskega postopka (veljavni sistem je trenutno v ospredju pozornosti angleških praktikov in teoretikov); nadzorstvo nad obveščanjem javnosti o domnevnih storilcih kaznivih dejanj; zamenjava kazni z odvzemom prostosti z drugimi vrstami kazenskih ukrepov (npr. s 40- do 240-urnim brezplačnim delom v lokalni skupnosti); predlog, da se kaznuje nepooblaščen dajanje podatkov o prejšnjih obsodbah že rehabilitirane osebe ipd.²⁶ Za ameriške razmere je značilno prizadevanje s socialnimi akcijami v lokalni skupnosti obvarovati delinkventne otroke pred sodnim postopkom, dokler je le mogoče;²⁷ za prizadevanja v zvezi s tretmanom pa Jones meni, da je treba prečistiti naša pojmovanja o terapiji in jim dati novo naravnost.²⁸

In kakšno je bilo razmerje sodelavcev inštituta in katedre za kazensko pravo na ljubljanski pravni fakulteti, do novejših teorij o družbenih pogledih na deviantnost? Morda smo te teorije v svojih spisih odsevali z delno zamudo zato, ker smo od našega družbenega sistema naivno pričakovali nemogoče; morda tudi zato, ker Jugoslovani sploh registriramo nekatere probleme kasneje kot v razvitejših državah, deloma tudi zato, ker so konfliktna razmerja pri nas drugačna. Toda pri takšni oceni ne smemo pozabiti dveh reči. V kriminologiji smo se takoj na začetku tega dela, tj. pred dvajsetimi leti, srečali s trditvijo, da je kriminaliteta v socializmu — ostanek starega v miselnosti in v odnosih med ljudmi. Zelo zgodaj smo želeli dati nasprotno utež takšni miselnosti s trditvijo, da je tudi graditev socializma pot skozi protislovja, ki sama po sebi povzročajo odklonskost.²⁹ Poleg tega so bila temeljna izhodišča sodobne t. i. interakcionistične teorije, navzoča v znanosti in leposlovju že zdavnaj pred popularizacijo te teorije v sedanjem obsegu in so tako posamezne teze te teorije implicitno žive tudi v nekaterih naših zgodnjih delih. Sama sem o pomenu spreminjanja moralnih vrednot in o pomenu zakonodaje za

določitev deviantnosti napisala prvi članek leta 1967.³⁰

Res pa je, da so se naša mnenja ob teh vprašanjih bolj izdeferencirala (predvsem tudi časovno) kot v naših razmerjih do gibanja družbene obrambe, saj smo z začetnim obsegom svojega znanja tudi lažje sprejemali podobna stališča.

4. Sodobna vprašanja kriminologije

Takšne misli o preteklem obdobju silijo kriminologa k razmišljanju o nekaterih sodobnih vprašanjih, s katerimi bi se morala v prihodnje spoprijeti kriminologija. Lahko jih delimo na vsebinske in metodološke.

Vsebinska vprašanja. Jantsch pravi, da bo iz raziskav, naravnanih v prihodnost postajalo čedalje bolj jasno, da ne bo mogoče dokončno rešiti vseh problemov. Naša intelektualna dediščina naj bi nam bila pri tem v napoto. Ker uporabljamo za merilo naravoslovne znanosti in tehnologije, smo se navadili misliti, da so nasprotja rešljiva tudi, če nastopajo v zapletenih sistemih. V družbeni praksi pa to ni enako. Obstajajo številni paradoksi. Sistem, ki ga priporoča pisec, bi npr. v marsičem prizadel osebno svobodo, čeprav je bil njegov namen zagotoviti svobodo . . . , kajti svobode ni mogoče enačiti z osvobajanjem izpod vseh pritiskov in prisil . . .³¹

Pred časom sem pisala o tem, da so v kriminologiji močno navzoče podmene, ki odsevajo racionalistični pogled na svet in družbene strukture razlagajo kot začasno nepopolne oblike človeških prizadevanj, ki bi jih bilo mogoče z večjo racionalizacijo, višjo stopnjo družbene zavesti, natančnejšim poznanjem družbenih nezadostnosti izpopolniti in unediti. »Toda tisto, kar v teh teorijah še vedno manjka, je popolno utelešenje spoznanja, da je človek celovitost telesne konstitucije, nagonov, temperamenta, značaja, umskih in drugih zmogljivosti, interesov in vseh svojih čustvenih razsežnosti, da smo taki vsi ljudje, da se ta celovitost kaže v vseh naših dejanjih in družbenih dogajanjih . . .«³² Skratka, v človeku in v družbi, ki jo ustvarja, so navzoče tudi ira-

²⁶ Freeman The delinquent stereotype and stigmatisation, Organizational trend.

²⁷ Lemert: Instead of Court.

²⁸ Jones, s. 20.

²⁹ Bavcon: Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi, s. 101—111.

³⁰ Vodopivec: O oblikovanju kazenskopравnih norm.

³¹ Jantsch, s. 271.

³² Vodopivec, Sodobne sociološke teorije, s. 142, 146.

cionalne prvine in to je realnost človekovega življenja in iskanja.

Vse te sestavine, racionalne in iracionalne, živijo tudi v pravnih sistemih, ki so sad človeških stvaritev, in s tem tudi v kazenskem pravu. Ena takih bistvenih sestavin je med drugim tudi strah. Zato bi sociološko in interdisciplinarno raziskovanje pravnih sistemov (in seveda tudi kazenskega prava), zakaj so bili taki, kakršni so bili in so, lahko izredno obogatilo kriminologijo tudi kot teoretično znanost, pa naj taka raziskovanja potekajo že znotraj kriminologije ali zunaj nje.

Pri tem pa ne bi smeli več odlašati s preučevanjem t. i. politične delinkvence in načinov družbene reakcije nanjo. Tudi to je del naše stvarnosti in Nagel je l. 1971 upravičeno zapisal: »Priznati moram, da so prvi kriminološki kongresi po vojni napravili globok vtis name glede na to, da so obravnavali vsebinsko ista vprašanja kot predvojni. Kriminologi, ki so bili — pred svetovnim pokolom — popolnoma zavzeti z vprašanji majhnih tatvin in z izvrševanjem kazni odvzema prostosti — so se po vojni sešli, da bi govorili o kaznih odvzema prostosti in o tatvinah v trgovini. V vmesnem obdobju je bilo ubitih več milijonov ljudi, včasih šele potem, ko so bili prej prisiljeni k neznošnemu suženjskemu delu...« In dalje: »So dežele, v katerih je bilo pobitih na desetisoče ljudi brez sodnega postopka, na desetisoče preživelih pa je bilo v zaporih brez obsodbe.«³³

S te in z drugih plati so med deželami in družbenimi sistemi veliki razločki, tudi med deželami v razvoju (npr. kombinacije običajnih prav z vsiljenimi in kasneje asimiliranimi pravnimi sistemi bivših okupatorjev) in med t. i. razvitimi državami. Kako, zakaj in v kakšnih časovnih razdobjih je prihajalo do asimilacij tujih pravnih sistemov s primarno kulturo, je še zelo slabo raziskano.

Se vedno tudi ne vemo, kako pravni sistemi v resnici funkcionirajo (to velja zlasti za kazenski postopek in za druge postopke družbenega nadzorstva) ter kakšne so posledice funkcioniranja, kakršno je.³⁴

³³ Nagel, s. 3.

³⁴ Lemert pravi: »Zelo verjetno se bo morala generična sociološka teorija prava — če bo hotela biti uspešna — prej usmeriti na preučevanje postopkov, formalnih in neformalnih organizacij, administrativnih in zakonodajnih organov ter sodišč kot na materialna zakonska načela«. — Social action and legal change, s. 2, 3.

In nazadnje se je treba vrniti k vprašanju tretmana; s tem, ko smo se preusmerili od človeka posameznika na družbene strukture in ustanove, ga nedvomno nismo rešili. Reševati samo širše družbene zadeve z vplivanjem na preoblikovanje mišljenja in delovanja ljudi, pomeni delovanje z oddaljeno perspektivo (in verjetno nikoli do konca uspešno). To pa ne dovoljuje zanemarjati trenutnih stisk ljudi, saj ti v tem procesu živijo edina življenja, ki jih imajo. To bi bila kruta in nečloveška logika. Pač pa je na podlagi naših današnjih razmišljanj verjetno treba — kakor pravi Jones — »prečistiti naša pojmovanja o terapiji in jim dati novo naravnost«. Po piščevi misli naj bi klient skušal razumeti sebe in svoje okolje z lastno raziskovalno dejavnostjo in na podlagi tega sam odločal. Takšna naravnost tretmana naj bi bila drugačna kot metode kondicioniranja oziroma tretmana z averzivnimi metodami. In ne nazadnje se je treba odpovedati vsem prisilnim terapevtskim metodam.³⁵

Metodološka vprašanja. Ko Bulmer razčlenjuje metodologijo sociološkega raziskovanja, prihaja do naslednjih ugotovitev: Raziskovalne metode so v sociološki literaturi v ozadju, ker sociologi očitno ne cenijo dovolj njihove zveze z vprašanji in teorijami, ki jih obravnavajo. Veljavnost zbranih podatkov je dvomljiva, saj že na temeljne informacije, ki jih raziskovalec zbira, vpliva tudi sam. V socioloških raziskavah je deloma zanemarjena etnografija, popolnoma pa zgodovina. Manjka tudi primerjalna metoda.³⁶ Vse to velja tudi za kriminologijo, saj nima svojih raziskovalnih metod.

Najprej se želim ustaviti ob vprašanju, koliko je v družboslovnem raziskovanju prisoten raziskovalčev vrednostni svet. Jones meni, da so pripadniki pozitivistične šole v kriminologiji upali, da bodo lahko raziskovali brez lastnega vrednotenja (a value free approach) in zločin preučevali samo kot eno izmed vedenjskih oblik med veliko drugimi. Takšno gledanje naj bi bilo značilno tudi za Sutherlanda. In takšna so bila pričakovanja strukturalistov sredi zadnjih šestdesetih let.³⁷ Toda taka pričakovanja ne veljajo več niti za naravoslovne znanosti, že nekaj časa ne. Jantsch

³⁵ Jones, s. 20, 21. Podobno Manson in Palmer menita, da je človek zmožen ustvarjati si v aktivni udeležbi z družbo, ki jo razume kot bistveno za svoje življenje — svoj svet v okviru projektov in vrednot, pri katerih razvoju dejavno sodeluje (s. 98, 99).

³⁶ Bulmer, s. 244—150.

³⁷ Glej Majer, s. 109.

npr. kot eden med številnimi fiziki, ognjevito kritizira vse tiste, ki verjamejo, da je znanost sploh lahko nevtralna in neodvisna od vrednot. Takole pravi: Znanost je selektivna in nanjo vplivajo: okus, zagretost in človeški interesi... Niti ne hvalim niti ne obsojam subjektivne prvine, ki je v znanosti navzoča. Kajti izhajajoč iz tega bomo morda lahko razvili antropomorfno znanost, ki bo v civilizirani prihodnosti pomenila ustvarjalno prvino. Takšna znanost se bo uprla škodljivim vplivom behaviorizma in empirizma. S prakso bo imela le rahlo zvezo; utrjevala bo našo človeško identiteto, ne pa, da bi nas pojmovala — po Skinnerju — kot podgane, po naključju obdarjene s tem, da tekamo okrog po dveh nogah in s preveliko glavo.«³⁸ Jones pa pravi za naše torišče, da v bistvu izhajajo vse naše raziskave iz domneve, da je treba zato, ker je zločin slabo dejanje, iskati vzroke zanj v slabih razmerah. To pa je odločen odklon od etične nevtralnosti.³⁹ Ker so torej v ljudeh in družbi, ki jo ustvarjajo ljudje, vrednotenja imanentna, Bell in Mau (po Lasswellu) predlagata namesto nerealnega poskusa, da bi izločili vrednotenje iz opazovanja, naj se sociološke vede bavijo tudi z analizo vseh tistih dejavnikov, ki so vplivali na to, da so nekatere vrednote preživele.⁴⁰

Sledi vprašanje analize in sinteze. Metode sociološkega (in tudi kriminološkega) opazovanja so izrazito analitične. Seštevek analitičnih ugotovitev pa ni nikoli (vsaj doslej ne) dialektična celota, realni odsev stvarnosti, ker je to nova kvaliteta.

Vprašanje je, ali imajo prav pisci, ki menijo, da znanost sploh ne more obseči in odsevati stvarnosti v celoti dialektično (temveč to morda lahko stori le filozofija),⁴¹ ali pa je nemara res, da je bilo razvijanje opazovalnih metod v to smer, kot posebnih za družboslovne znanosti, doslej zanemarjeno. Po Sartru je npr. samo izkušnja dialektična, zato je dialektiko mogoče razumeti le s pomočjo soudeležbe, kajti življenje je proces, v katerem je človek motivirajoča sila.⁴² Tako očitno ni naključje, da je Sartre spodbujal Jean Geneta, naj piše o samem sebi. Na našem torišču se nenehno zadovoljujemo le z opazovanji od zunaj, izredno redko pa spodbujamo tiste, ki

so udeleženci v procesu dogajanja, naj pišejo o samih sebi, o svojih vrstnikih in doživetjih. Še več: naša opazovanja so večinoma statični preseki. Doslej smo imeli le malo poglobljenih sprotnih opazovanj življenjskega kurikuluma ljudi. Eno takih redkih opazovanj v zadnjem času je spremljanje življenjskega kurikuluma 9945 dečkov, ki so bili leta 1945 rojeni v Philadelphiji (od 10 do 18 let starosti). Toda podatki, ki so najbolj bistveni za razumevanje življenjskega kurikuluma teh dečkov, doslej še niso izšli.⁴³ Dinamično spremljanje dogajanj in metodični poskusi približati se dialektični celoti stvarnosti sta torej dve absolutno deficitarni torišči dosedanjih prizadevanj razumeti dogajanja v človeku in družbi.

Sem spada tudi razmišljanje o tem, kaj lahko dojamem sam in kaj predvsem skupaj z drugimi. Pri kliničnih raziskavah poznamo že dolgo interdisciplinarne raziskovalne skupine. Veliko manj ali skoraj nič ni interdisciplinarnih raziskovalnih skupin za raziskovanje v sociologiji (npr. skupin, ki bi združevale sociologe, filozofe, zgodovinarje, etnografe, antropologe itd.).

Interdisciplinarnih raziskovanj pa, ki bi združevala strokovnjake iz obeh teh smeri družbene stvarnosti skoraj sploh ni.⁴⁴ Morda bi tako sestavljene skupine strokovnjakov laže utrle pot dialektičnemu proučevanju stvarnosti kot vsaka zase.

Ker je kriminologija med drugim tudi veda, ki naj bi vzvratno vplivala na zakonodajo in družbene nadzorne mehanizme, bi se morala spričo dinamike sodobnega življenja zavzemati tudi za to, da bi pravo in pravosodna praksa inkorporirala pravila za prožne spremembe.⁴⁵ Sedanja zakonodaja in sodne odločitve ne morejo imeti več take nepreklicne veljavnosti kot nekoč (že zato ne ker se zavedamo nepopolnosti človekovih spoznanj). Ker pa bi takšna naravnost v pravu in sodstvu lahko pomenila tudi uveljavljanje samovolje nosilcev družbene moči, bi bilo treba — poleg obvezujočih norm in pravnomočnih sodnih odločb — v zakonodajne in procesne

³⁸ Jantsch, s. 272, 273.

³⁹ Jones, s. 5.

⁴⁰ Bele — Mau s. 16.

⁴¹ Npr. Kosik po Hayeku, s. 67; Majer s. 108; Sartrovo odklanjanje analitičnih metod (glej McBride, s. 152—169).

⁴² McBride, s. 152—169.

⁴³ Doslej so bili izdani le podatki o socialnem in rasnem izviro ter prestopništvu dečkov, medtem ko so drugi podatki v analitični obdelavi. Glej Wolfgang-Figlio-Sellin: Delinquency in a Birth Cohort in Wolfgang: Crime in a Birth Cohort.

⁴⁴ Ena od redkih izjem je delo: Ferracuti-Wolfgang: Il Comportamento violento.

⁴⁵ Tako McBride s. 215; Williams s. 33.

postopke vstaviti pravila, ki bi določala prožne, toda obvezne proceduralne načine za doseganje sprememb.

Sklep

Vprašanje, postavljeno na začetku tega pripevka, se je glasilo: ali nam je v času svojega dela v znanosti uspelo približati se stvarnosti bolj kot smo jo bili zmožni razumeti na začetku svoje delovne poti. Zavedam se, da je tako postavljeno vprašanje drzno, saj od pisca terja, da sam ocenjuje svojo bližnjo preteklost. Toda v tem primeru ni šlo za objektivno znanstveno oceno, temveč za subjektivno izpoved na podlagi refleksije na dvajset preteklih let.

V teh in več preteklih letih je prišlo v kriminologiji do bistvene preusmeritve pri preučevanju odklonskega vedenja. Najprej je bilo v ospredju obravnavanje ljudi, ki se vedejo drugače, kot naj bi se vedla večina, v drugi polovici preteklega obdobja je bilo v ospredju preučevanja družbenih mehanizmov, ki tako vedenje pogojujejo. Ne da bi nameravala izčrpno slediti človeškemu razmišljanju o teh vprašanih skozi vsa zgodovinska obdobja, sem hotela pokazati, da so bile prvine teh zornih kotov v zavesti posameznikov navzoče že zdavnaj pred bližnjo preteklostjo, da pa so se v novih razmerah aktualizirale tako, kakor so se, zato, ker so bile zgodovinske razmere, ki so evocirale zdaj ta, zdaj drugi zorni kot, različne. Za tistega, ki je sam prehajal pot iz enega zornega kota v drugega, ni nemogoče, da je bil v obeh primerih enako oddaljen od resničnosti saj sta oba le delna zorna kota.

Ker pa sta človek in družba vsak čas le enkratna dialektična celota, kakovostno drugačna od vsote sestavnih delov, verjetno vse skrivnosti enkratnih življenjskih entitet še sploh nismo razumeli, kot psiholog ni mogel razumeti Lenzevega Siggija Jepsena.⁴⁶ Zakaj sami smo del (in nič več kot del) te skrivnosti.

Morda je znanost za doseganje tako visoko postavljenih ciljev v resnici prešibka, morda je eno človeško življenje prekratko, morda pa je nepopolnost spoznavanja konstitutivna prvina človekovega nenehnega iskanja in približevanja resničnosti (ta se mu s svojo lastno dinamiko nenehno odmika) — in hkrati s tem tudi njegovega nenehnega nezadovoljstva s samim seboj.

⁴⁶ Lenz S.: Nemška ura.

LITERATURA

1. Ancel Marc: *La Defense Social Nouvelle*, Ed. Cujas, Paris 1966.
2. Bailey Roy and Young Jock (ed.): *Contemporary Social Problems in Britain*, Saxon House / Lexington Books, Westmead, Farnborough, Hants, England / Lexington, Mass. USA 1973.
3. Bavcon Ljubo: *Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi*, Cankarjeva založba v Ljubljani, 1958 (rokopis končan februarja 1957).
4. Bavcon Ljubo: *Pregled razvitka kriminološke nauke v delu: Vodopivec - Kobal - Bavcon - Skalar: Kriminologija*, Narodne novine, Zagreb 1966, s. 3—35.
5. Bell Wendel and Mau A. James: *Images of the Future: Theory and Research Strategies*; v delu *The sociology of the future*, Bell — Mau (ed.), Russel Sage Foundation, New York 1971 s. 6—14.
6. Brake Mike: *Cultural revolution or alternative delinquency*, — v delu: Bailey-Young (ed.): *Contemporary Social Problems in Britain*, Saxon House / Lexington Books, Westmead, Farnborough, Hants, England / Lexington, Mass. USA 1973.
7. Bulmer Martin: *Some neglected problems of sociological research*, *The British Journal of Sociology*, 1974, s. 244—251.
8. Christie Nils: *The delinquent stereotype and stigmatisation*, report, 7. mednarodni kongres za kriminologiju, Beograd, 1973/17—22 sept., materiali.
9. Cressey R. Donald: *Culture, Conflict, Differential Association and Normative Conflict*, — v delu *Crime and Culture*, izd. Marvin E. Wolfgang, John Wiley and Sons, New York, London, Sydney, Toronto, 1968, s. 43—54.
10. Durkheim Emile: *Kriminalität als normales Phänomen*, v delu: Sack-König: *Kriminalsoziologie*, Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt a. M. 1968, s. 3—8.
11. Enciklopedija leksikografskog zavoda, vol. 5, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb 1961.
12. Engels Friedrich: *Gospoda Evgena Dühringa prevrat v znanosti*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1948.
13. Ferracuti Franco — Wolfgang E. Marvin: *Il comportamento violento*, Giuffré, Milano, 1966.
13. Freeman J.: *The delinquent stereotype, and stigmatisation*, 7. mednarodni kongres za kriminologiju, Beograd, 1973/17—22, sept., materiali.
14. Genet Jean: *Journal du voleur* Gallimard, Paris 1949.
15. Hoefnagels G. Peter: *The other side of Criminology*, Kluwe-Deventer, Holland 1969.
16. Jantsch Erich: *Plädoyer für eine Wissenschaft vom Menschen — v delu: Kursbuch ins dritte Jahrtausend, Ein Kompendium der Zukunftsforschung*, herausgegeben und eingeleitet von Alvin Toffler, — Scherz Bern, München, Wien 1973, s. 259—283.
17. Jones Howard: *Punishment and Social Values*, — v delu *Criminology in Transition*, ed. by Gryger-Jones-Spencer; Tavistock Publications, London, 1965, s. 3—22.
18. Kolakovski Lešek: *Filozofski eseji*, Nolit, Beograd 1964.

19. Kosik Karel: Dialektika konkretnega, Cankarjeva založba, Ljubljana 1967.
20. Lemert M. Edwin: *Instead of Court*, National Institute of Mental Health Center for Studies of Crime and Delinquency, US Government Printing Office, Washington D. C., 1972.
21. Lemert M. Edwin: *Social Action and Legal Change*; Aldine Publishing Comp., Chicago 1970.
22. Lenz Siegfried: *Nemška ura*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1970 (prevod).
23. Majer Boris: *Človek, struktura, zgodovina*, Anthropos, Ljubljana 1970/3—4, s. 99—110.
24. Manson Jain and Palmer Jerry: *Moralists in the Moron Market*, — v delu: *Contemporary Social Problems in Britain*, ed. Bailey-Young, Saxon House, Lexington, Books, Westmead, Farnborough, Hants, England, Lexington, Mass, USA, 1973 s. 85—102.
25. Marx Karl: *Bevölkerung, Verbrechen und Pauperismus* — New York Daily Tribune, 16. september 1859; ponatis v: *Marx-Engels Werke*, Band 13, Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der SED, Dietz Verl., Berlin 1961, s. 490 do 495.
26. McBride L. William: *Fundamental change in law and society*, Mouton, The Hague — Paris 1970.
27. Milutinović Milan: *Osnovne tendencije u savremenoj kriminologiji*, glavni referat, 7. mednarodni kongres za kriminologiju, Beograd, 17. do 22. september 1973, materiali.
28. Nagel W. H.: *Critical Criminology*, Abstracts on Criminology and Penology, Deventer — The Netherlands, 1971/1, s. 1—5.
29. Seaborg T. Glenn: *Nova orudja za savladivanje starih problema*, Pregled, Ambasada ZDA, Beograd 1974/5—6, s. 62—64.
30. Skalar Vinko, *Kriminalna osebnost in tipologija prestopnikov*, — v članku: *Vodopivec-Skalar-Pečar: Sedmi mednarodni kriminološki kongres*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1973, s. 332—334.
31. Vodopivec Katja: *Ključni problemi kriminoloških razprav*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1970, s. 2—9.
32. Vodopivec Katja: *Stereotipi delinkventov in njihova stigmatizacija, interakcijska teorija*, — v članku *Vodopivec-Skalar-Pečar: Sedmi mednarodni kriminološki kongres*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1973, s. 330 do 332.
33. Vodopivec Katja: *Sodobne sociološke teorije o socialno patoloških pojavih*, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1972, s. 140—150.
34. Vodopivec Katja: *O oblikovanju kazenskopravnih norm*, Zbornik znanstvenih razprav pravne fakultete v Ljubljani, 1968, s. 163—182 (rokopis končan julija 1967).
35. Williams J. E. Hall: *Sentencing in transition*, v delu *Criminology in transition*, ed. by Gryger-Jones-Spencer; Tavistock Publications, London 1965, s. 23—42.
36. Wolfgang E. Marvin: *Crime in a Birth Cohort*, Proceedings of the American Philosophical Society, 1973, s. 404—411.
37. Wolfgang E. Marvin: *Criminology and the Criminologist*, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, Chicago 1963, s. 155 do 162.
38. Wolfgang E. Marvin — Figlio Robert — Sellin Thorsten: *Delinquency in a Birth Cohort*, Chicago, University of Chicago Press, 1972.

UDC 343.9:301.151.55/.58:342:745

On the Distance to Reality

Vodopivec, dr. Katja, Professor, Faculty of Law, Ljubljana

Why was the individual aspect on deviance predominant during the first 15 years after the World War II, while in the next 15 years the social aspect dominated? It is a question also, what was the nature of the period which set such a reorientation forward. In the author's opinion, the social defence movement after the World War II expressed, above all, a resistance against aimless deterrent repression of offenders known in the past. The first after-war years were marked by the hope for a better and more just world.

The later social development, however, proved to be different from expectations. Distrust between different social systems remained and grew; technological development enabled the growth of military potentials and the strategically important conquest of space. It demanded expedient economy for these and other purposes and by this, it caused and enabled concentration of might and social power within the hands of individuals or small groups. The individual has

retained less and less power, was alienated from his own creations, manipulated in the mane of aims he did not understand or did not agree with. The aims declared were not identical with the aims of social practice. The social, and somewhere racial discrimination have remained.

The interactionist theory is composed of elements which have been known for a long time. What is new in it is its integrity of view on the modern reality.

Since man and society at any a given moment, are a momentary dialectical unity, qualitatively different from the sum of its parts, we have not been able so far to understand all the mysteries of unique life entities. It is not impossible that somebody who himself passed from the stage of individualistic aspect to the social one, has been in both cases equally distantiated from reality, since both are partial aspects only.